כי אתא רב דימי אמר יכול ילקה על התוספת ונסיב לה תלמודא לפטורא ולא ידענא מאי תלמודא ומאי תוספת ר' אלעזר אמר חרישה והכי קאמר יכול ילקה על חרישה דאתיא מכלל ופרט וכלל ונסיב ליה תלמודא לפטורא דאם כן כל הני פרטי למה לי ור' יוחנן אמר ימים שהוסיפו חכמים לפני ראש השנה והכי קאמר יכול ילקה על תוספת ראש השנה דאתיא [י]מבחריש ובקציר תשבות ונסיב לה תלמודא לפטורא כדבעינן למימר לקמן מאי ימים שלפני ראש השנה כדתנן [ה]עד מתי חורשין בשדה אילן ערב שביעית בית שמאי אומרים כל זמן שיפה לפרי וב"ה אומרים [א] [א]עד העצרת וקרובין דברי אלו להיות כדברי אלו [ג]ועד מתי חורשין שדה הלבן ערב שביעית משתכלה הלחה וכל זמן שבני אדם חורשים ליטע מקשאות ומדלעות ר' שמעון אומר א"כ נתנה תורה שיעור לכל אחד ואחד בידו [ב]אלא בשדה הלבן עד הפסח ובשדה האילן עד העצרת [ג](וב"ה אומרים עד הפסח) ואמר ר' שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא רבן גמליאל ובית דינו [ד]נמנו על שני פרקים הללו ובטלום אמר ליה רבי זירא לר' אבהו ואמרי לה ריש לקיש לר' יוחנן רבן גמליאל ובית דינו היכי מצו מבטלי תקנתא דב"ש וב"ה והא תנן [ד][י]אין ב"ד יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמנין [ה][כ]אשתומם כשעה חדא אמר ליה אימור כך התנו ביניהן כל הרוצה לבטל יבוא ויבטל דידהו היא הלכה למשה מסיני היא דאמר ר' אסי אמר ר' יוחנן משום ר' נחוניא איש בקעת בית חורתן [ו][ה]עשר נטיעות [י]ערבה [י]וניסוך המים הלכה למשה מסיני אמר רבי יצחק כי גמירי הלכתא שלשים יום לפני ראש השנה ואתו הני תקון מפסח ומעצרת ואתנו בדידהו כל הרוצה לבטל יבוא ויבטל והני הלכתא נינהו קראי נינהו [י](דתנן)[ח] [י]בחריש ובקציר תשבות ר' עקיבא אומר אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית שהרי כבר נאמר [ג]שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור אלא חריש של ערב שביעית

שנכנס

כי אתא רב דימי. מארץ ישראל לבבל: **אמר.** שמעית דאמרי בא"י יכול ילקה על תוספת: **ושמעיה דנסיב עליה תלמודא לפטורא.** ולא ידענא מאי תוספת ולא פטור: **רבי אלעזר אמר חרישה.** בשביעית להכי קרי ליה תוספת דלא נפיק עיקרו מן התורה אלא מכלל ופרט וכלל כדאמרי' לעיל(ט): **ונסיב תלמודא לפטורא.** כדאמרינן הני אין: **דאם כן.** דהוי לקי: **כל הני פרטי.** דפריט בהדיא לאסור בשביעית זריעה וזימור קצירה ובצירה: **למה לי.** דכתב רחמנא אלא למימרא דאהנך הוא דלוקה וכו' שמע מינה אחרישה לא לקי: **ימים שלפני ראש השנה.** של שביעית שהוא תוספת על השביעית: **דאתיא מבחריש ובקציר.** כדאמר לקמן אם אינו ענין לשביעית שהרי כתיב(י) שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור תנהו לענין ששית שנכנס לשביעית דבשביעית נמי אסור: **כדבעינן למימר לקמן.** גמר שבת שבתון משבת בראשית(כ): **כל זמן שיפה לפרי.** כלומר כל זמן שחרישה יפה לפירות שגדלו בששית דהיינו נמי קרוב לעצרת אבל מכאן ואילך לא דהוי כמתקן פירות שביעית: **שדה לבן.** של תבואה: **שתכלה הלחה.** שכלין הגשמים של שנה ששית דעד ההיא שעתא מהני חרישה לזריעה דשנה זו אבל משתכלה הלחה אינו יכול לחרוש דמחזי כחורש לצורך שביעית דהיינו כל זמן שבני אדם חורשין ליטע מקשאות: **נתנה תורה שיעור לכל אחד ואחד בידו.** כלומר נתת דבריך לשיעורין שפעמים זה חורש קודם חבירו ליטע מקשאות: **על שני פרקים.** דפסח ועצרת: **ובטלום.** דחורשין עד ראש השנה: **תקנתא דשמאי והלל.** דרבי שמעון דאמר עד פסח ועד עצרת והיינו אליבא דב"ש וב"ה: **כך התנו.** שמאי והלל בשעת תקנתם: **דידהו היא.** תקנתם היא: **חורשין.** מקום: **י' נטיעות.** המפוזרות בתוך בית סאה שהוא נ' על נ' חורשין כל השדה שלהן(ל) בשבילן בערב שביעית עד ר"ה ואמרי הני הואיל וילדות הן איכא פסידא יתירא לכך חורשין עד ראש השנה אבל זקינה אין חורשין עד ראש השנה. אלמא דהלכה למשה מסיני הן: **וערבה.** להקיף המזבח: **כי גמירי הלכתא.** דאין חורשין לזקינה עד ראש השנה אבל חורשין עד שלשים יום לפני ראש השנה: (א) **ואתו.** נתקנה דידהו דהרחיקו עד הפסח ועד העצרת: **וכל הרוצה לבטל יבא ויבטל.** ורבן גמליאל דבטל לא בטל אלא מפסח ומעצרת עד שלשים יום לפני ראש השנה:

שנכנס

רבי אלעזר אומר חרישה. מהא ליכא למימר (ב) תסתיים דר' אלעזר לעיל דאמר אינו לוקה דאיכא למימר דרבי אלעזר לא שמיע ליה הא דאמר לקמן דהתירו תוספת שביעית הלכך הוה אמר הכי דליכא לפרש מילתא דרב דימי אלא בחרישה אבל לדידיה אסור ולוקה דלא ס"ל אי נמי דכיון דאיתא בהדיא כי הך דלעיל במילי דחרישה אינו צריך לומר תסתיים לאין דרך הש"ס לומר תסתיים בדבר המפורש בהדיא כל כך:

יכול ילקה על תוספת של ראש השנה. ואם תאמר מלקות מנלן והלא לא כתיב בתוספת לאו אלא עשה גרידא בחריש ובקציר תשבות איכא למימר דמבחריש ובקציר מפקינן דצריך תוספת כלומר שהשביעית מתחלת משנה הששית וכל דין שביעית יהיה לששית דהכי קאמר רחמנא דשביעית מתחלת קודם שנת שביעית וא"כ הוא כשביעית:

עד עצרת. דהיינו יותר דבכל מקום בית שמאי לחומרא ובית הלל לקולא לבד מאותן דברים דקחשיב בעדיות (פ"ה):

וקרובים דברי אלו. קא משמע לן דאין ב"ש מחמירין אלא מעט על ב"ה ולאשמועינן מילתייהו דבית שמאי פירש הכי:

כל הרוצה לבטל יבא ויבטל. שמא יתקלקלו הקרקעות ואין מגדלין תבואה בלא חרישה לאחר זמן זה התנו שיהא כח להתיר לצריכים שחשו להפסד רבים שלא יגרמו רעה לעולם:

הלכה למשה מסיני. מהכא איכא לדקדק מדשרא רחמנא ילדה מכלל דזקינה אסורה הרי על ידי הלכה למשה מסיני נאסרה תוספת שביעית אבל להתירא לחוד לילדה לא אצטריך דמהיכא תיתי לאסור:

נטיעות. תנן במסכת שביעית פרק קמא עד אימתי נקראו נטיעות ר' אלעזר בן עזריה אומר עד שיחולו רבי יהושע אומר בת שבע שנים רבי עקיבא אומר נטיעה כשמה אילן שנגמם פירוש שנחתך והוציא חליפין מטפח ולמטה כנטיעה מטפח ולמעלה כאילן דברי רבי שמעון:

ניסוך המים. והא דאמרינן בעלמא (שבת דף קג:) מ"ם יו"ד מ"ם לרבות ניסוך המים מן התורה אינו אלא אסמכתא בעלמא כפר"ח:

שהרי כבר נאמר שדך לא תזרע וגו'. ואם כן כתיב את ספיח קצירך לא תקצור אלמא קצירה לא אצטריך ואפילו אם תימצי לומר חרישה צריכה דאזהרת חרישה לא אשכחן אלא הכא מיהא קצירה לא אצטריך ולהכי לא דרשא דאתיא קצירה אתיא חרישה כיון דכתבינהו גבי הדדי אי נמי ס"ל לר"ע כי ההיא דאמרן לעיל דלוקה על חרישה וכדאמרינן טעמא לעיל סבר ר' עקיבא ותרווייהו מיותרין ואליבא דר' עקיבא קפריש ואזיל דר' עקיבא סבר אם אינו ענין לשבת תנהו גבי שביעית (ג) ובמשמעות שבא להחמיר ולא להקל ולא בעי לאוקמי בשבת כר' ישמעאל להקל דהכי עדיפא ליה ור' ישמעאל עדיפא ליה לאוקמי בשבת דפשטיה דקרא מיירי ביה ואפילו להקל מלאוקמי בשביעית דלא מיירי ביה ולהחמיר:

אלא

עין משפט נר מצוה

כב א ב ג מיי' פ"ג מהלכות שמיטה הלכה א סמג לאוין רסו:
כג ד מיי' פ"ב מהלכות ממרים הלכה ב:
כד ה מיי' פ"ג מהל' שמיטה הלכה ה:
כה ו מיי' פ"ו מהלכות לולב הלכה כ:
כו ז מיי' פ"י מהלכות תמידין הלכה ו:

תורה אור השלם

1. שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת: שמות לד כא

2. אֱדַיִן דָּנִיֵּאל דִּי שְׁמֵהּ בֵּלְטְשַׁאצַּר אֶשְׁתּוֹמַם כְּשָׁעָה חֲדָה וְרַעְיֹנֹהִי יְבַהֲלֻנֵּהּ עָנֵה מַלְכָּא וְאָמַר בֵּלְטְשַׁאצַּר חֶלְמָא וּפִשְׁרֵא אַל יְבַהֲלָךְ עָנֵה בֵלְטְשַׁאצַּר וְאָמַר מָרִי חֶלְמָא לְשָׂנְאָךְ וּפִשְׁרֵהּ לְעָרָךְ: דניאל ד טז

3. וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַייָ שָׂדְךָ לֹא תִזְרָע וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר: ויקרא כה ד

רבינו חננאל

כי אתא רב דימי אמר, יכול ילקה על התוספת, ונסיב לה תלמודא לפטורא. מאי תוספת, ר' אלעזר אמר חרישה שהיא תוספת על הזריעה ועל הקצירה, ראתיא מכלל ופרט, [ו] א"כ כל הני פרטי למה לי, והדין הוא תלמודא דנסיב לפטורא. זרעיהן, הזורע והזומר קוצר ובוצר, למה לי, אלא ללמדך דאהני תולדות דזומר ובוצר הוא דמיחייב, אתולדות אחרנייתא לא מיחייב. ור' יוחנן אמר ימים שהוסיפו חכמים לפני ראש השנה, להיות חורשין באילן ערב שביעית עד העצרת, אע"פ שנהנה האילן בחרישה זו בשנה השביעית. ובשדה הלבן עד הפסח. וכן, אמרו, יכול ילקה על תוספת ראש השנה, וכו' עקיבא דמרבה להו מבחריש ובקציר תשבות, ואמר, אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית, שהרי כתיב שדך לא תזרע, אלא חריש של ערב שביעית שנכנס בשביעית כו', ונסיב לה קרא לפטורא, כדאמרן ירושלמי בשביעית, [ג] באיסור שני פרקים הללו התירו, ובאו, אחרי כן בשעה שאסרו והתירו למקרא סמכו. בחריש, (ובחריש) [ובקציר], איזהו חריש אסור, בחריש, שקצירו אסור, ואיזהו, חריש של ערב שביעית, שנכנס לשבעית. ובקציר שתחרישו אסור, ואיזהו, חריש של שביעית שיצא למוצאי שביעית. וכשהתירו אחריהן למקרא סמכו. והא כתיב הכא [illegible]

מסורת הש"ס

א) שביעית פ"א מ"א, ב) שם פ"ב מ"א ע"ש, ג) [ליתא במשנה דשביעית], ד) מגילה ב. גיטין לו: עדיות פ"א מ"ה ע"ז לו., ה) [שבת מו. סוכה מד. קידושין לט. חולין כח.], ו) סוכה לד. מד. תענית ג. זבחים קי:, ז) [צ"ל דמגילה משום דבמשנ' דשביעית לא נזכר ר' עקיבא אלא שתמה דמ"ק וגם הא דלאמר הכא שהרי כבר נאמר כו' לא נזכר במשנה דשם וכ"מ שהר"ש שם בפירושו בשביעית להך דמייתי הכא וכן בר"ה ט. ברייתא היא לכך ספרי גרסי' דתניא], ח) שביעית פ"א מ"ד ר"ה ט. מכות ח:, ט) [ע"ל], י) [ויקרא כה], כ) [לקמן ד.], ל) [סוכה רש"ש].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואתו ב"ש וב"ה וגזרו מפסח ומעצרת ואתו בתקנתא דידהו וכו' ועד העלרת דכל הרולה לבטל כו' לא בטל אלא הפסח והעצרת עד ל' כו' כל"ל והד"א: (ב) תוס' ד"ה ר"א כו' מהא ליכא למימר לעיל תסתיים דר"א דאמר וכו' לא שמיע ליה. נ"ב כלומר לא סבירא ליה הא דאמר דהתירו תוספת שביעית ולכך הוה אמר הכי משום דליכא לפרש כל"ל: (ג) ד"ה שהרי וכו' תנהו גבי שביעית ובמשמעותיה דקרא שבא להחמיר:

הגהות הגר"א

[א] גמ' וב"ה כו'. נ"ב בירושלמי [שביעית פ"א] ולמה לא תניתה מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה פעמים שאין הגשמים מצויין ואין האילנות מלייה [דלא כתוס' ד"ה עד עלרת]:

מוסף רש"י

אשתומם כשעה חדא. שתק והיה מחשב מה יענה (חולין כא. ועי' דניאל ד טז). **עשר נטיעות.** משנה היא בסדר זרעים (שביעית פ"א מ"ו) עשר נטיעות המפוזרות בתוך בית סאה, שאין בין זו לזו אלא כמה שיש בין זו לחברתה, ומפסו בית סאה שהוא נ' אמה על נ' אמה מפוזרות לאורך ולרוחב כשוה, חורשין כל בית סאה בשבילן ערב שביעית עד ר"ה, אע"פ שאסור מן התורה להוסיף מחול על הקדש, כדנפקא לן מבחריש ובקציר תשבות, חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית, ואסור לחרוש שלשים יום לפני ר"ה, כדאמרינן בשמעתא קמייתא דמו"ק מקראי, בנטיעות נאמר הלכה למשה מסיני שמותר לחרוש תחתיהם עד ר"ה כדי שלא יבשו, ואם עשר הן ומפוזרות כהלכתן בתוך בית סאה, נאמר למשה שיונקות [illegible]

[illegible]